

УДК 340.13.14

Мельник В. П.

*помічник-консультант народного депутата України,
кандидат юридичних наук,
здобувач кафедри муніципального права
та адміністративно-правових дисциплін
Інституту права ім. І. Малиновського
(Національний університет «Острозька академія»)*

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Соціальна адаптація інвалідів є обов'язковим та закономірним явищем, оскільки усі члени суспільства повинні займати свою складову серед усіх учасників суспільства та держави. Станом на сьогоднішній день, особа набуває статусу соціального об'єкту через призму особистісних інтелектуально-психологічних якостей, а також за допомогою соціуму, до якого варто віднести громадське та сімейне виховання, освіти, трудову діяльність та інше. Варто розуміти, що особам з інвалідністю набагато важче адаптуватись у суспільство, а також інваліди не можуть самостійно пройти усі етапи соціалізації, відновити чи покращити рівень здоров'я, забезпечити себе матеріально.

© Мельник В. П., 2014

© Національний університет «Острозька академія», 2014

-
- Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

Сучасний стан законодавчого закріплення реабілітація осіб з інвалідністю потребує формування якісно нового, проєвропейського погляду, а також ґрунтовної та систематичної підтримки зі сторони держави та громадських утворень. Станом на сьогоднішній день в Україні налічується близько 2,7 млн. інвалідів, із яких майже половина знаходиться у працездатному віці і потребує реабілітації.[1, с. 36-38] Важливою залишається проблема створення усіх необхідних умов для залучення осіб з інвалідністю до ефективної участі у житті суспільства нарівні із іншими членами суспільства, а також недопущення їх дискримінації.

Саме ж визначення дефініції «реабілітація» означає відновлення, повернення у попередній стан. У демократичних країнах із високим розвитком суспільних відносин воно почало формуватися разом із усвідомленням необхідності захисту законних прав та інтересів осіб з інвалідністю. Станом на сьогоднішній день, головною та нагальною проблемою залишається відсутність єдиного погляду щодо правового розуміння, задач та цілей заходів реабілітації цієї категорії осіб. Проте, вперше на міжнародному рівні поняття реабілітації було визначено у другому звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я, де зазначалось, що реабілітація – це поєднання і скоординоване використання медичних, соціальних, просвітницьких і професіональних заходів, включаючи навчання чи перенавчання інвалідів, для досягнення реабілітантами по можливості найбільш високого рівня функціональної активності. Натомість, резолюція 9 Ради міністрів охорони здоров'я соціалістичних країн, під реабілітацією пропонують розуміти систему державних, соціально-економічних, медичних, професіональних, педагогічних, психологічних та інших заходів, направлених на попередження розвитку

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

патологічних процесів, що призводять до тимчасової чи стійкої втрати працездатності, на ефективне і раннє повернення інвалідів у суспільство і до суспільно корисної праці.[2, с. 320]

З вищенаведених фактів випливає, що метою реабілітації є розвиток реабілітаційного потенціалу інваліда, проте який має складну структуру (соматичний, соціальний та особистісний компоненти). Його соціальний та особистісний складники мають похідний характер від взаємодії особи і суспільства, а тому необхідно виділяти два напрямки реабілітаційного впливу. Одна частина реабілітаційних послуг направлена безпосередньо до інваліда з метою відновлення та компенсації порушень з боку структур і функцій організму, підвищення його активності при виконанні певних задач чи дій, подолання труднощів і бар'єрів (фізичних, психологічних) при включенні в різні життєві ситуації. Друга частина направлена до людей, які оточують інваліда, напряму чи опосередковано взаємодіють із ним, формують умови, що сприяють чи перешкоджають реалізації його потенційних можливостей.[3, с. 370]

Метою науково-теоретичного дослідження виступає визначення основних законодавчих засад нормативно-правового регулювання реабілітації осіб з інвалідністю. У юридичній літературі проблеми реабілітації осіб з інвалідністю розкриті у працях В.М. Андріїва, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедиктова, С.В. Венедиктова, І.В. Зуба, М.І Іншина, В.В. Лазора, Л.І. Лазор, В.Л. Костюка, А.Р. Мацюк, П.Д. Пилипенко, С.В. Попової С.М. Прилипка, О.І. Процевського, О.В. Тищенко, С.М. Симчук, Г.І. Чанишевої, С.М. Черноус, Н.М. Хуторян А.Г. Шевцова, Л.Т. Шумної, В.І. Щербини, О.М. Ярошенка та інших.

Визнання України як соціальної держави, серед інших складових означає формування та розвиток сучасної системи соціального захисту

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

інвалідів, яка б забезпечила належні, гідні умови життя, у тому числі достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї [4, с. 141], [5, с.10-15]. Розвиток сучасної системи соціального захисту інвалідів передбачає вироблення дієвих та доступних механізмів їхньої реабілітації. Свого часу загальні засади реабілітації інвалідів були визначені на підставі норм Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [6, с. 252]. Однак, рамковий характер цього Закону не забезпечив якісної моделі реабілітації інвалідів. До того, переважно, він покликаний регламентувати загальні засади та принципи соціального захисту інвалідів.

Першим системним кроком на шляху законодавчого врегулювання відносин з питань реабілітації інвалідів стало ухвалення Верховною Радою України Закону України від 6 жовтня 2005 року №2961-IV «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Вищеназваний Закон покликаний врегулювати основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання інвалідами фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності.[7, с. 26]

За змістом цього Закону реабілітація інвалідів являє собою систему медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення. У свою чергу, реабілітаційні послуги включають послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного,

-
- Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з метою сприяння її інтеграції в суспільство, а реабілітаційні заходи – комплекс заходів, якими здійснюється реабілітація інвалідів.

Виходячи із змісту зазначеного Закону, основними завданнями законодавства України з питань реабілітації інвалідів є:

- створення умов для усунення обмежень життєдіяльності інвалідів, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності;
- визначення основних завдань системи реабілітації інвалідів, видів і форм реабілітаційних заходів;
- розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;
- регламентування матеріально-технічного, кадрового, фінансового, наукового забезпечення системи реабілітації інвалідів;
- структурно-організаційне забезпечення державної соціальної політики по відношенню до інвалідів і дітей-інвалідів;
- сприяння залученню громадських організацій інвалідів до реалізації державної політики у цій сфері.

Відповідно до Закону України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” реабілітаційні заходи здійснюються в спеціальних реабілітаційних установах для інвалідів, серед яких: 1) реабілітаційні установи для інвалідів; 2) спеціальні та санаторні будинки дитини та дошкільні навчальні заклади; 3) спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати); 4) навчальні заклади системи органів праці та соціального захисту населення; 5) установи соціального обслуговування інвалідів; 6) санаторно-курортні установи. Разом з тим реабілітаційні установи залежно від змісту реабілітаційних заходів, які вони здійснюють, належать

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

до таких типів: 1) медичної реабілітації; 2) медико-соціальної реабілітації; 3) соціальної реабілітації; 4) психолого-педагогічної реабілітації; 5) фізичної реабілітації; 6) професійної реабілітації; 7) трудової реабілітації; 8) фізкультурно-спортивної реабілітації.

Відповідно до норм закону, вправі виокремити три рівні реабілітації інвалідів: 1) індивідуальний, стосовно конкретного інваліда з урахуванням його потреб у реабілітації; 2) процесуально-технологічний рівень, на якому проходить реабілітація контингенту інвалідів в установах різних відомств; 3) державно-регіональний рівень, на якому здійснюється взаємозв'язок системи реабілітації з суспільством у цілому, іншими системами соціальної сфери, загальне керівництво системою реабілітації інвалідів, розподіл ресурсів, вибір стратегії розвитку реабілітації тощо. [8, с. 176]

Ще одним, не менш важливим підзаконним нормативно-правовим актом, який регулює відносини реабілітації інвалідів є Порядок надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 року №80. Положення даного порядку визначають, що реабілітаційні послуги повинні надаватись інваліду або дитині інваліду відповідно до індивідуальної програми реабілітації – комплексу оптимальних видів, форм, обсягів, строків реабілітаційних заходів з визначенням порядку, місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей інваліда або дитини інваліда. [9, с. 292] Варто додати, що для отримання інвалідом реабілітаційних послуг потрібно звернутися із заявою та відповідними документами до управління праці та соціального захисту населення. Одразу після звернення інваліда, орган державної влади повинен у десятиденний строк розглянути заяву про надання таких послуг, а також повідомити заявника про прийняте рішення,

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

після чого управління праці та соціального захисту населення надсилає заяву та документи до реабілітаційної установи за місцем проживання особи з інвалідністю. По закінченні курсу реабілітації реабілітаційна установа видає заявнику документ, в якому зазначаються назва та реквізити такої установи, прізвище, ім'я та по батькові інваліда або дитини-інваліда, перелік та обсяг наданих йому послуг, результати реабілітації і подальші рекомендації.

У 2006 році Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено Конвенцію про права інвалідів [10], якою було закладено міжнародно-правові основи соціального захисту інвалідів, у тому числі механізми реабілітації. Верховною Радою України її було ратифіковано ще у 2009 році. Концептуальні положення Конвенції ООН про права інвалідів передбачають систему зобов'язань держав-учасниць щодо розвитку системи соціального захисту інвалідів, системи прав, гарантій та пільг інвалідів у різних сферах суспільного життя. Разом із тим, положення Конвенції про права інвалідів мають, переважно, рамковий характер. Враховуючи важливість зазначеної Конвенції для подальшого розвитку соціального захисту інвалідів, її якісне та системне впровадження потребує якісного реформування законодавства.

Одним із варіантів розвитку законодавства, реалізації положень вищезазначеної Конвенції, видається доцільним розробку та ухвалення Кодексу про права інвалідів, який би чітко та системно регламентував відносини соціального захисту інвалідів, у тому числі питання реабілітації: систему прав, пільг та гарантій інвалідів з питань реабілітації; прозорі та доступні механізми реабілітації інвалідів у системі державного соціального захисту; прозорі та доступні механізми реабілітації інвалідів у системі соціального страхування; прозорі та доступні механізми реабілітації

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

інвалідів у системі недержавного соціального захисту; механізми реабілітації інвалідів, які зазнали травм та ушкоджень внаслідок військових конфліктів; механізми державного нагляду та громадського контролю з питань реабілітації інвалідів.

Прикметно зауважити, що розробка проекту Кодексу про права інвалідів має провадитись на основі врахування позиції провідних громадських організацій інвалідів, фахівців, експертів, вчених-юристів з питань соціального захисту. При цьому, положення такого Закону мають бути максимально прозорими, відкритими та доступними. Подальший розгляд проекту Кодексу про права інвалідів, серед іншого має бути предметом системних громадських обговорень в експертному середовищі. Зрештою, у разі ухвалення Кодексу про права інвалідів парламентом, він має стати настільною книгою для кожної особи з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Авраменко М. Л. Становлення і завдання системи професійної реабілітації інвалідів України як складової національної реабілітаційної індустрії / М. Л. Авраменко // Медицинская реабилитация, курортология, физиотерапия. – 2005. – № 3. – С. 36-38.
2. Евсеев С. П. Комплексная профилактика заболеваний и реабилитация больных и инвалидов : учеб. пособие // под ред. С. П. Евсеева. – 2-е изд., стереотип. – М. : Советский спорт, 2004. – 320 с.
3. Лысенко А. Е. Модель комплексной реабилитации инвалидов в Российской Федерации : науч.-практ. руков. / под ред. А. Е. Лысенко. – М., 2009. – 370 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

5. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – Х.:ФІНН, 2012. – 640 с.
6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні.: Закон України від 21 березня 1991 року №875-ХІІ. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №21. – Ст. 252.
7. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року №2961-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №2-3. – Ст.26.
8. Чічкань М. В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.05 / Чічкань М. В. – Х., 2009. – 176 с.
9. Про затвердження Порядку надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 292.
10. Конвенція про права інвалідів: Конвенція ООН від 13 грудня 2006р.// Електронний ресурс: режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

Мельник В. П.

***Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів:
сучасний стан та напрями удосконалення***

Наукове дослідження присвячене визначенню основних законодавчих засад, які встановлюють поняття реабілітації інвалідів, його основних ознак та видів. У науковій роботі здійснюється аналіз механізму

▪ Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

реалізації реабілітації, а також проаналізовано основні міжнародні та національні нормативно-правові акти, які регулюють процес реабілітації інвалідів в Україні. Важливим елементом при визначенні поняття реабілітації інвалідів є законодавчо визначені заходи та способи реабілітації, які головним чином, і розкривають суть реабілітації та реабілітаційних послуг.

Ключові слова: реабілітація інвалідів, соціальний захист інвалідів, заходи реабілітації, механізм реалізації реабілітації.

Мельник В. П.

Законодательные основы правового регулирования реабилитации инвалидов: современное состояние и направления совершенствования

Научное исследование посвящено определению основных законодательных основ, которые устанавливают понятие реабилитации инвалидов, его основных признаков и видов. В научной работе осуществляется анализ механизма реализации реабилитации, а также проанализированы основные международные и национальные нормативно-правовые акты, регулирующие процесс реабилитации инвалидов в Украине. Важным элементом при определении понятия реабилитации инвалидов законодательно определены меры и способы реабилитации, которые главным образом и раскрывают суть реабилитации и реабилитационных услуг.

Ключевые слова: реабилитация инвалидов, социальная защита инвалидов, меры реабилитации, механизм реализации реабилитации.

-
- Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.

Melnyk V. P.

Legal Regulatory Framework Rehabilitation of Disabled People: Current Situation and Trends of Improvement

The scientific research is devoted to the definition of basic legal principles that establish the concept of rehabilitation of the disabled, its key features and species. The analysis of the realization of rehabilitation and analyzes the main international and national regulations governing the rehabilitation of disabled people in Ukraine is carried out in the scientific study. An important element in the definition of rehabilitation of disabled person is legally defined measures and methods of rehabilitation, which mainly reveal the essence and rehabilitation and rehabilitation services.

Key words: rehabilitation of the disabled, social security of disabled, rehabilitation measures, mechanism of rehabilitation realization.

-
- Законодавчі засади правового регулювання реабілітації інвалідів: сучасний стан та напрями удосконалення / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14mvptnu.pdf>.